

РОМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

УДК 821.133.1.09(092)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.32>

Л. М. СИПА

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри романської філології та компаративістики,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,

м. Дрогобич, Львівська область, Україна

Електронна пошта: liliasypra@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1035-3104>

КОНЦЕПЦІЯ МИТЦЯ У ХУДОЖНЬОМУ БАЧЕННІ ЖОРЖ САНД (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «ЗАМОК САМОТНОСТІ»)

Романтики, зробивши акцент на мистецтві, увиразнили постать митця як людини творчо обдарованої та такої, котра по-іншому сприймає оточуючу дійсність та здатна змінити її. Важливе місце відведено образу митця у художній спадщині Жорж Санд. Різні типи митців представлені у романі «Замок Самотності», що вийшов друком у 1851 р., однак, протягом тривалого часу залишався поза увагою дослідників.

Методологічним підґрунтям аналізу та інтерпретації концепції митця у художньому творі став тематичний підхід та способи присутності музики у літературі, увиразнені американським дослідником Девідом А. Пауелом, серед яких науковець виокремлює наступні: персонажі літературного твору пов'язані з музикою, або йдеться про музику загалом. Презентація музики у літературі проєктується також на живопис та театр.

У розвідці проаналізовано синтетичне поєднання мистецьких здібностей в особі оповідача Салантіні (художник, театральний критик, актор), еволюцію таланту вокаліста й актора Селіо, а також жертвовність та відданість співачки й акторки Сесілії. Проведено паралель з образом геніально обдарованої Консуело з однойменного роману Жорж Санд. Підкреслено вагомість ролі митця-педагога Боккафері щодо розвитку природного таланту, свободи вибору ролі для інтерпретації та розкриття актора як особистості. Визначено складові поступу митця на шляху до вдосконалення. Це вправління в мистецтві та ототожнення з образом, що відтворюється. Неабияке значення має почуття любові до мистецтва, до людини загалом та кохання зокрема. Здатність співпереживати, розуміти й допомагати іншим сприяє розкриттю нових граней власної обдарованості у романі Жорж Санд «Замок Самотності». Підсумовано, що жоржсандівська концепція митця характеризується романтичним баченням митця як людини виняткової, що покликана змінити світ за посередництвом мистецтва.

Ключові слова: романтизм, митець, живописець, вокаліст, актор.

Постановка проблеми. Актуальна для європейського романтизму тема мистецтва вирізняється значущістю у художній, літературно-критичній та автобіографічній спадщині Жорж Санд. Будучи безпосередньо знайомою, спілкуючись та дискутуючи із такими відомими митцями того часу як Фредерік Шопен, Ференц Ліст, Ежен Делакруа, Оноре де Бальзак, Генріх Гейне, перебуваючи в атмосфері творення чи то музики, чи то живопису французька письменниця художньо втілює власне бачення мистецької обдарованості та концепції митця як людини особливої.

Постать митця широко представлена у численних творах Жорж Санд. Назвемо передусім романи «Консуело» («Consuelo», 1842), «Графиня Рудольштадт» («La Comtesse de

Rudolstadt», 1843), «Майстри-дзвонарі» («Les maîtres sonneurs», 1853), «Остання з Альдіні» («La Dernière Aldini», 1837), «Сніговик» («L'homme de neige», 1859), «Лукреція Флоріані» («Lucrezia Floriani», 1846) та «Замок самотності» («Le Château des Désertes», 1851).

Аналіз попередніх досліджень. Зосередимо увагу на останньому з названих творів, з огляду на його малодослідженість та відсутність україномовного перекладу. Вивчення роману актуалізується на початку XXI ст. у Франції та Бельгії. Так, Олів'є Бара апелює до жоржсандівської презентації театральної проблематики [Bara a : 61–73], [Bara b : 225–236]. Роль драматичної гри у творі аналізує Клара Ван Ден Брук з Бельгії [Van Den Broek : 687–708], тоді як Паскаль Оре-Жонш'єр розглядає художню цілісність «Замку

Самотності» у поєднанні з іншим романом Жорж Санд «Лукреція Флоріані» та вивчає міфопоетику простору у зазначених творах [Augaix-Jonchière : 255–264].

Мета нашої розвідки полягає у розкритті образів різних типів митців, що уособлюють жоржсандівське розуміння ролі та призначення людини мистецтва.

Предметом дослідження постає роман Жорж Санд «Замок Самотності».

Об'єкт вивчення – образ романтичного митця у творі французької письменниці.

Виклад основного матеріалу. Постать митця займає центральне місце у романі Жорж Санд «Замок Самотності». Окрім того, що оповідач, від імені якого ведеться розповідь, є митцем, більшість персонажів (за винятком деяких епізодичних) теж займаються мистецтвом, або ж тією чи іншою мірою пов'язані з ним.

Образ оповідача Адорно Салантіні змальовано як цікавий та багатовекторний. Будучи сином оперного співака, той займається живописом та захоплюється театром. Він часто відвідує вистави, де спостерігає не тільки за грою акторів, а й за сприйняттям публікою театрального дійства. Художний безпосередньо спілкується з театральними митцями, й сам стає членом окремої трупи, виконуючи другорядні ролі. Салантіні показаний і як театральний критик, коли дає оцінку та корелює ролі у виконанні Селіо та Сесілії. Він тонко відчуває артистизм та вміння передати внутрішній світ персонажа, роль якого виконується. Відтворення ролі оповідач розглядає у безпосередньому поєднанні з духовним єством актора, в чому простежується проникливість Салантіні як митця. Він здатен бачити та передавати сутність як самого мистецтва, так і театральної гри митця.

Салантіні вірний своїм переконанням, амбітний та наполегливий. У двадцять сім років митець уже впевнений у собі та своєму таланті: «j'arrivais <...> à un certain talent sans trop craindre ni rechercher les conseils de personne, à une certaine satisfaction intérieure, car je me trouvais sur la route d'un progrès assuré, et je voyais assez clair dans mon avenir d'artiste» [Sand : 15] («я досягнув <...> певного таланту, не відчуваючи особливого побоювання та не шукаючи чийось порад, досягнув певного внутрішнього задоволення, оскільки прямував

шляхом очевидного поступу і досить чітко бачив своє мистецьке майбутнє») (тут і далі переклад з фр. наш. – Л. С.).

Салантіні багато працює над собою як художник. У цьому він знаходить втіху та розраду. Без праці, переконаний персонаж, неможливо досягти успіху. Вдосконалення, на думку Салантіні, необхідна умова розвитку митця. Тут, проведемо паралель з персонажем-митцем з іншого твору Жорж Санд, що присвячений мистецтву. Сумлінністю та завзятістю відзначається співак Консуело з однойменного роману. Своім прикладом дівчина доводить, що природну обдарованість, дану Богом, необхідно розвивати не лише для власного поступу, але й для того, щоб приносити користь іншим та досягти позитивного впливу на суспільство загалом. Отож, працьовитість, згідно з романтичною концепцією Жорж Санд, необхідна умова розвитку та становлення митця. Детальніше це питання ми аналізуємо у окремому дослідженні [Сипа : 36–51].

Свій успіх Салантіні як живописець вбачає і у товариськості та терпеливості, чого позбавлені, за його словами, запальні особистості, що втрачають голову від незначного досягнення, і про здобутки яких швидко забувають. Завдяки поміркованості, згідно з оповідачем, у нього не було суперників, хоч у думках визрівало бажання позмагатися з кимось заради порівняння.

Врівноваженість вдачі Салантіні у романі «Замок Самотності» протиставляється багатій уяві живописця. Навіть почуття кохання персонаж розцінює як відкриття нового горизонту мистецького бачення. Цікаво, що закохується художник теж в митця, співачку Сесілію під час її театральної гри.

Джерелом творчого натхнення та глибшого розуміння самого мистецтва для Салантіні стає усамітнення, а далі – бесіди з актором Боккафері. Відсутність повсякденних клопотів та надмір вільного часу, любов до мистецтва та його розуміння стають рушійною силою для створення композицій, а також вдосконалення імпровізаторської майстерності.

Поступово у Салантіні з'являються ідеї, що спонукають до нового творення прекрасного. А поважний віком митець Бокафері наголошує на акторських здібностях юнака: «Vous êtes un acteur très utile et très distingué par nature.

Je vous tiens, je ne vous lâche pas. Et puis, nous nous occuperons de peinture, vous verrez! La peinture en décors est la grande école de relief, de profondeur et de la lumière <...>» [Sand : 186] («Ви дуже корисний та обдарований природою актор. Я не відпущу вас. До того ж, ми займатимемося і живописом, побачите! Живопис в декорі є доброю школою рельєфу, глибини та світла <...>»). Таким чином, образ Салантіні презентує синтетичне поєднання мистецької обдарованості у художньому світі твору. Заняття одним видом мистецтва доповнюються та збагачуються вправлінням в іншому.

Окремо розглянемо ще одну постать митця у романі. Йдеться про Селіо, сина видатної у художній цілісності твору співачки Лукреції Флоріані. Юнак наділений природними здібностями до музики. Проте, після дебюту у Відні, виявляється, що вокальне виконання невід'ємне від проникнення в задум композитора, з одного боку, та діалогу з публікою, з іншого. Салантіні констатує, що Селіо «avait <...> du talent et une puissance incontestable : il ne jouait pas mal, et il chantait bien ; mais il était insolent dans l'âme, et cela perçait par tous ses pores» [Sand : 27] («був наділений талантом та безперечним потенціалом: він грав не погано, добре співав, але був нахабою в душі і це було видно неозброєним оком»). Хлопець бажав насамперед успіху, а не розвитку своїх мистецьких впадобиць, слави, а не вдосконалення. Згубною для нього виявилася й зневага до публіки. Лише згодом рятівними для Селіо стали театральні заняття у Замку Самотності під керівництвом Боккафері, завдяки якому Селіо формується не тільки як митець, але й людина. Вчитель переконаний, що становлення актора неможливе без клопіткої праці та морального й духовного росту. Важливою є також мотивація самого актора та його прагнення до змін, що спостерігаємо при виконанні ролі Дона Жуана в інтерпретації Селіо.

Вміле керівництво педагога та доброзичливість трупи сприяли творчому пробудженню та розквіту Селіо, розкриттю його істинного таланту. Юнак навчився робити висновки та черпати натхнення не тільки в позитивному прояві себе як актора, але й у професійній критиці родини та друзів. Останні намагалися стати в пригоді навіть тоді, коли не бачили себе акторами в майбутньому, як, до прикладу, Салантіні.

Уособленням образу митця-педагога у романі постає «геній з добрим серцем» («un homme de coeur et de génie») Боккафері. Він чудово розуміється на мистецтві та опікується юними акторами, пропагуючи водночас засади нового театрального мистецтва. В цьому аспекті викликає зацікавлення робота над театральною постановкою. Беручи за основу будь-який відомий твір, вчитель з учнями мали право внести в нього корективи з метою вірогіднішої передачі почуттів. Саме завдяки інтерпретатору, персонаж, якого той відображає, завжди унікальний та неповторний, впевнений маестро. Актор стає творцем, а не інструментом відтворення тоді, коли розкриває на сцені свої мистецькі здібності у поєднанні з духовним багатством. Такими були, відповідно до задуму наставника акторів, ідеальні варіанти розвитку театру, що не залишилися теорією, а практично втілювалися в життя в мистецькій школі Замку Самотності, щоб згодом змінити театральне буття в Європі.

Боккафері безмежно цінує любов до прекрасного та увиразнює найменші прояви цього почуття. Поряд з цим він обмірковує та осмислює найдрібнішу деталь, пов'язану зі сценічною грою. Ніщо не позбавлене його уваги. Митець щиро переконаний у плідності своєї праці. «Vous êtes jeunes, vous comprenez l'art maintenant, et vous pouvez <...> tenter une rénovation.» [Sand : 161] («Ви молоді, тепер ви розумієте мистецтво і можете <...> сприяти його відродженню»), закликає вчитель акторів.

Зауважимо, що життя Боккафері – це також своєрідна гра. Його новостворений театр ще не був готовий для публіки, але й та не могла б зрозуміти призначення такого типу театру. Тому маестро вважав необхідним до певного часу маскувати свою театральну школу в успадкованому маєтку Замку Самотності.

Додамо, що ставши заможним, Боккафері залишається близьким для оточуючих. Він не забуває про добродійність, якою займається разом з Сесілією. Така відданість та турбота ще більше наближає митця до простого люду. Він не відокремлюється від інших верств суспільства. Виступаючи реформатором, вчитель прокладає шлях майбутньому, яке вбачає у своїх учнях. Маючи лише одну дочку, у замку він стає багатодітним батьком, бо повчає своїх вихованців та відкриває їм нові обрії мистецтва.

Опорою та підтримкою для Боккафері стає Сесілія. Цей жіночий образ в романі характеризується, перш за все, жертовністю та відданістю іншим. Навіть на сцені дівчина намагається затьмарити себе, щоб вивищити Селіо. Акторка твердо переконана, що син Лукреції Флоріані гідний того, щоб бути визнаним. Це було його мрією і бажанням матері, чому Сесілія ніколи б не наважилася суперечити.

Дівчина обдарована вокальними даними, однак вбачає в цьому Божий промисел не для власного задоволення, а для допомоги оточуючим. На сцені віденського театру вона виконує другорядні ролі. Публіка немов би й не помічає Сесілії на сцені. Лише художник Салантіні зауважує щось особливе у грі дівчини. Він твердить: «Cette beauté suave, cette voix douce, ne sont pas faites pour les sens toujours un peu grossiers du public ; mais l'artiste qui les comprend devine des trésors de vérité sous cette expression contenue, où l'âme tient plus encore qu'elle ne promet» [Sand : 33] («Ця чарівна краса, цей ніжний голос не створені для пересічного глядача, але митець, який це розуміє, віднайде справжні скарби за стриманістю, за якою таїться більше, аніж видається»).

На початку свого професійного шляху дівчина розглядає театр як змогу заробити на прожиття батькові і собі. Вона ретельно виконує відведені їй ролі, проте, не відчуває особливого піднесення, або ж захоплення образом, який передає. Вона також не звертає абсолютно ніякої уваги на публіку, на відміну від Селіо. Зовсім в іншій іпостасі постає Сесілія як митець в театрі Замку Самотності. Її гра досконала, невимушена і завжди варта похвали як Бокафері, так й інших акторів. Дівчина стає відданою мистецтву заради самого мистецтва, заради любові до ближнього та заради кохання до Селіо.

Сесілія привертає увагу ще і як вміла майстриня. Дівчині чудово вдається повертати до життя старі речі – відновлювати костюми,

котрі вона знаходить в замку, щоб використувати їх у виставах. Творчий підхід та працелюбність Сесілії вражають. Саме завдяки підтримці дівчини Боккафері зміг реалізувати свої наміри, а Селіо – переродитися в добродішного та порядного актора і чоловіка.

Отож, майже всі персонажі роману різнобічно залучені до мистецтва: Салантіні – художник, театральний критик, а згодом і актор, Бокафері – актор, постановник, декоратор та театральний наставник, Селіо та Сесілія – вокалісти й актори. До того ж персонажі вже генетично наділені мистецькими здібностями. Так, батько Салантіні – оперний співак, мати Селіо – відома у творі співачка Лукреція Флоріані (головна героїня іншого однойменного роману Жорж Санд), батько Сесілії – не лише актор, а й педагог.

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що образ митця у романі представлений кількома типами: художника-актора (Салантіні), актора-вокаліста (Селіо, Сесілія, а також молодші діти Лукреції Флоріані) та актора-вчителя (Боккафері). Їх єднає любов до прекрасного, котра, своєю чергою, сприяє створенню гармонійної трупи театральної школи на чолі з Боккафері. Взаємодопомога та підтримка митців у творі – основа, що гарантує злагоджений процес становлення нового театру та нового актора в ньому.

Природну обдарованість митців у творі доповнюють працелюбність, прагнення розвиватися, вміння аналізувати та взаємодіяти з аудиторією. Персонажі у романі сповнені не лише зосередженістю на мистецтві, а й християнською любов'ю до ближнього та коханням. Ці почуття розглядаються як такі, що кличуть до освоєння незвіданих творчих горизонтів. Усамітнення у Замку Самотності відбувається з єдиною метою – вдосконалення актора як митця та особистості, щоб згодом своє мистецтво донести до широкого загалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сипа Л. М. Геній і талант у художній концепції Жорж Санд (на прикладі диалогії «Консуело» і «Графиня Рудольштадт»). *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія літературознавство*. 2009. Вип. 2(58). Ч. 3. С. 36–51.
2. Auraix-Jonchière P. Mythopoétique de l'espace sandien : Lucrezia Floriani et Le Château des Désertes. *George Sand. Pratiques et imaginaires de l'écriture / sous la dir. de B. Diaz et I. Hoog-Naginski*. Caen, 2006. P. 255–264. URL : <https://books.openedition.org/puc/9829>
3. Bara O. Le Château des Désertes de George Sand (1847-1851) : utopie théâtrale, fiction romanesque et «vie réelle». *Théâtre et Utopie*. 2014. № 2. P. 61–73. URL : <https://tropics.univ-reunion.fr/accueil/numero-2/i-theatre-et-utopie/olivier-bara>

4. Bara O. Prolongements romanesques des pratiques théâtrales de George Sand : «Le Château des Désertes», «L'Homme de Neige», «Pierre qui roule», ou le théâtre au miroir du roman. *George Sand. Pratiques et imaginaires de l'écriture* / sous la dir. de B. Diaz et I. Hoog-Naginski. Caen, 2006. P. 225–237. URL: <https://books.openedition.org/puc/9824>
5. Sand G. Le Château des Désertes. BeQ. 241 p. URL: <https://beq.ebooksgratuits.com/vents/Sand-desertes.pdf>
6. Van Den Broek C. «Le Château des Désertes» de George Sand, cours de jeu dramatique. *Revue belge de Philologie et d'Histoire*. 1998. P. 687–708. URL: https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1998_num_76_3_4285

REFERENCES

1. Sypa L. M. (2009) Henii i talant u khudozhnii kontseptsii Zhorzh Sand (na prykladi dylohii *Konsuelo* i *Hrafynia Rudolshadt*) [Genius and talent in the artistic conception of George Sand (on the example of the novels *Consuelo* and *Countess of Rudolstadt*)]. *Naukovi zapysky Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. H. S. Skovorody*. Vol. 2(58). No. 71. pp. 36–51 (in Ukrainian).
2. Auraix-Jonchière P. (2006) Mythopoétique de l'espace sandien : *Lucrezia Floriani* et *Le Château des Désertes* [Mythopoeitics of Sandian space: *Lucrezia Floriani* and *The Castle of Desertes*]. *George Sand. Pratiques et imaginaires de l'écriture* [George Sand. Practices and imaginaries of writing]. Caen, Presses universitaires de Caen, pp. 255–264. Retrieved from: <https://books.openedition.org/puc/9829> (in French).
3. Bara O. (2014) *Le Château des Désertes* de George Sand (1847-1851) : utopie théâtrale, fiction romanesque et *vie réelle* [*The Castle of Desertes* by George Sand (1847-1851): theatrical utopia, romantic fiction and *real life*]. *Théâtre et Utopie*. No 2. pp. 61–73. Retrieved from: <https://tropics.univ-reunion.fr/accueil/numero-2/i-theatre-et-utopie/olivier-bara> (in French).
4. Bara O. (2006) Prolongements romanesques des pratiques théâtrales de George Sand : *Le Château des Désertes*, *L'Homme de Neige*, *Pierre qui roule*, ou le théâtre au miroir du roman. *George Sand. Pratiques et imaginaires de l'écriture* [George Sand. Practices and imaginaries of writing]. Caen, Presses universitaires de Caen. P. 225–237. Retrieved from: <https://books.openedition.org/puc/9824> (in French).
5. Sand G. *Le Château des Désertes* [The Castle of Desertes]. BeQ. Retrieved from: <https://beq.ebooksgratuits.com/vents/Sand-desertes.pdf> (in French).
6. Van Den Broek C. (1998) *Le Château des Désertes* de George Sand, cours de jeu dramatique [The Castle of Desertes by George Sand, a dramatic play]. *Revue belge de Philologie et d'Histoire*. Vol. 75, no. 3. pp. 687–708. Retrieved from: https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1998_num_76_3_4285 (in French).

L. M. SYPA

*Candidate of Philological Sciences,
Associated Professor at the Department of Romance Philology and Comparative Studies,
Drohobych Ivan Franco State Pedagogical University, Drohobych, Lviv region, Ukraine
E-mail: liliiasypa@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1035-3104>*

THE CONCEPT OF THE ARTIST IN THE ARTISTIC VISION OF GEORGE SAND (ON THE EXAMPLE OF THE NOVEL «THE CASTLE OF DESERTES»)

The Romantics focused on art. They singled out the figure of an artist who is creatively talented and who perceives the surrounding reality differently and is able to change it. An important place is given to the image of the artist in the artistic heritage of George Sand. Different types of artists are represented in the novel «The Castle of Desertes», published in 1851, but for a long time remained unnoticed by researchers.

The analysis and interpretation of the artist's concept in the novel are based on a thematic approach as well as on the ways in which music is present in literature, which are emphasized by the American researcher David A. Powell. The scientist names the following options: the characters of literature are related to music, or it is about music in general. The presentation of music in literature is also projected on painting and theater.

In the article the synthetic combination of artistic abilities in the person of the narrator Salantini (artist, theater critic, actor), the evolution of the talent of vocalist and actor Celio, as well as the sacrifice and devotion of the singer and actress Cecilia are examined. The parallel is drawn with the image of the brilliantly talented Consuelo from the novel of the same name by George Sand. In the work the importance of the role of the artist-teacher Boccaferi in the development of natural talent, freedom of choice of role for the interpretation and disclosure of the actor as a person are emphasized. The components of the artist's progress on the way to perfection are determined.

It is a training for the development of artistic talent and identification with the image that is reproduced. The feeling of love for art, for people in general and love in particular are of great importance. The ability to empathize, understand and help others reveals new facets of one's own talent in George Sand's novel «The Castle of Desertes». It is summarized, that George Sand's concept of the artist is characterized by a romantic vision of the artist as an exceptional person, designed to change the world through art.

Key words: romanticism, artist, music, painter, vocalist, actor.